

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çevresel Düşünce ve Davranışlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi

Examination of Environmental Thinking and Behavior of Preschool Teachers in Terms of Different Variables

 <https://doi.org/10.52105/temelegitim.19.1>

Pelin TOPRAK¹

 <https://orcid.org/0000-0002-9147-0694>

Kemal ALGAN²

 <https://orcid.org/0000-0003-3477-5050>

Ümit ALIÇ³

 <https://orcid.org/0000-0001-6804-0242>

Deniz AKINCI ASLAN⁴

 <https://orcid.org/0000-0002-5468-4757>

Gökhan EROĞLU⁵

 <https://orcid.org/0000-0003-4249-8583>

Geliş Tarihi/Received: 10/12/2022 Kabul Tarihi/Accepted: 31/03/2023 Yayın Tarihi/Published: 15/04/2023

Özet:

Bu araştırma okul öncesi öğretmenlerinin çevresel düşünce ve çevresel davranışlarının farklı değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacı ile yapılmış nicel bir çalışmadır. Araştırmaya 37 erkek 188 kadın olmak üzere toplam 225 okul öncesi öğretmeni katılım sağlamıştır. Araştırma verileri 2022 - 2023 eğitim öğretim yılı içerisinde öğretmenlere Uzun ve Sağlam (2006) tarafından geliştirilmiş olan Çevresel Tutum Ölçeği uygulanarak toplanmıştır. Elde edilen veriler arasında istatistiksel farka bakmak için bağımsız gruplar için t Testi ve Tek Yönlü ANOVA yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre okul öncesi öğretmenlerinin cinsiyet, lisans döneminde çevre eğitimine yönelik ders alma, hizmet yılı, yaş, sosyo-ekonomik düzey algıları ve yaşam alanlarına göre çevresel düşünce ve davranışları arasında istatistiksel olarak bir fark bulunmamıştır. Öğretmenlerin çevre eğitimine yönelik hizmetiçi eğitim almalarına göre çevresel davranışları arasında bir fark olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çevresel Düşünce, Çevresel Davranış, Okulöncesi Öğretmeni

Abstract:

This research is a quantitative study conducted with the aim of determining whether the environmental thoughts and environmental behaviors of preschool teachers differ according to different variables. A total of 225 preschool teachers, 37 male and 188 female, participated in the study. The research data were collected by applying the Environmental Attitude Scale developed by Uzun and Sağlam (2006) to the teachers in the 2022-2023 academic year. In order to look at the statistical difference between the obtained data, t-Test and One-Way ANOVA were performed for independent groups. According to the results obtained, there was no statistical difference between the environmental thoughts and behaviors of preschool teachers according to gender, taking environmental education courses in the undergraduate period, years of service, age, socio-economic level perceptions and living areas. It has been observed that there is a difference between the environmental behaviors of the teachers according to their in-service training on environmental education.

Keywords: Environmental Thinking, Environmental Behavior, Preschool Teacher

Önerilen Atıf Bilgisi/To Cite This Article: Toprak P., Algan K., Aliç Ü., Akıncı Aslan D. & Eroğlu G. (2023). Okul öncesi öğretmenlerinin çevresel düşünce ve davranışlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi, *Temel Eğitim Dergisi*, 19, 6-15.

Bu makale Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) lisansı ile lisanslanmıştır. Makalenin okuma, indirme, kopyalama, dağıtma ve yazdırma hakları herkes için kalıcı olarak serbest bırakılmıştır.

This article is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license and permanently free for everyone to read, download, copy, distribute and print.

¹ pelin01.ps@gmail.com, MEB, Adana, Türkiye

² kalgan67@gmail.com, MEB, Adana, Türkiye

³ memedalic@hotmail.com, MEB, Adana, Türkiye

⁴ acayegeaslan@hotmail.com, MEB, Adana, Türkiye

⁵ gokhan5110@gmail.com, MEB, Adana, Türkiye

1. Giriş

İnsan nüfusunun artması ile birlikte dünya kaynakları yetersiz hale gelmeye başlamıştır. Nüfusa bağlı olarak şehirleşmenin artması ve yeni yerleşim alanlarının oluşturulması doğal yaşamı hızla yok etmekte, bunun sonucu olarak tüm canlı formlarının yaşamlarını tehdit eden boyutlara ulaşan çevre sorunları ortaya çıkmaktadır.

Dünyanın bu şekilde yok olmasını önlemek için ülkeler çevre konusu ile ilgili birçok kongre ve konferans düzenleyerek bir dizi önlemler almıştır. Bunlardan en önemlilerinden birisi olarak görülen Tiflis Konferansının sonuç metninde de çevre eğitimi konusu ön plana çıkmıştır (Ünal ve Dımişki, 1999). Tiflis Konferansında çevre eğitimine yönelik olarak hedeflerimizin "bireylerin çevreyi korumak ve iyileştirmek için bilgi, tutum ve çevresel becerileri kazanarak sorumluluklarını yerine getirmelerine imkan sağlanması" olduğu belirtilmiştir (Intergovernmental Conference on Environmental Education, 1978). Bu bağlamda ülkeler öğretim programlarında çevre konusunda daha çok yer vermeye başlamışlardır. Ekoloji kavramının önemi artmış, çevre kirliliği, çevre politikaları ve çevre yönetimi gibi birçok çevresel kavram ortaya çıkmıştır (Bozkurt, 2012).

Çevre eğitimi, sürdürülebilir bir çevre bilinci geliştirmeyi hedef alarak çevre sorunlarının çözümüne yardımcı olacak bilgi, beceri, değer, tutum ve davranışları kazandırmayı amaçlayan yaşam boyu öğrenme yöntemidir (Vaughan, Gack, Solorazano ve Ray, 2003). Çevre eğitiminin genel amacı; doğayı ve doğal kaynakları koruyan (Şimşekli, 2004), çevre sorunlarının farkında olan ve çözüm ortaya koyan (Peyton, 1976), bireylere disiplinler arası bir bağlamda çevresel sorumluluk kazandırmaya (Moseley, 2000) yönelik olarak çevresel bilgi, tutum ve davranışın kazandırılmasıdır.

Dünya çapında yaşanan bu gelişmelerin ışığında Türkiye'de de eğitim programları çevre eğitime yönelik olarak kavramları içerecek şekilde yeniden düzenlenmiştir. Özellikle 2005 yılında yenilenen öğretim programları ile birlikte çevresel konular öğretim programlarında daha fazla kendine yer bulmuştur (Ertem, 2005; Alım, 2006). Yenilenen öğretim programlarının genel amacı öğrencilerde sürdürülebilir bir çevre bilincinin oluşturularak, çevreye yönelik olumlu tutum geliştirmelerine olanak sağlamaktır (MEB, 2018). Tanrıverdi (2009) yaptığı çalışmasında da hazırlanan öğretim programlarında çevre eğitime yönelik olarak küçük yaş gruplarında çevre konusunda bilgi edinme ve olumlu tutum geliştirmeye yönelik kazanımlara daha çok yer verilirken büyük yaş gruplarında ise çevresel bir anlayış geliştirme ve beceri kazandırmaya yönelik kazanımlara daha çok yer verildiğini belirtmiştir.

Eğitim aileden başlayan ve hayat boyu süren bir süreçtir. Bu anlamda öğrenciler ailelerinden sonra en fazla etkileşimi okullarda öğretmenleri ile göstermektedirler. Öğrencilerin gözünden öğretmenler onların geleceğini şekillendiren birer rol modelidir. Bu kapsamda öğretmenlerin çevresel tutum ve bilinçleri ne kadar gelişmiş ise sınıf içi davranışları ve çevre eğitime önem vermeleri de o derece de yüksek olacaktır (Chung Ko ve Kin Le, 2003). Öğretmenler geleceğin mimarları olmasından kaynaklı olarak öğrenci davranışlarının şekillendirilmesinde ve çevre bilinci kazandırmada etkin bir görev üstlenmektedirler (Ercengiz, Keçeci Kurt ve Polat, 2014). Özellikle erken çocukluk döneminde ailelerinden hariç bir ortamda çocukların etkileşim içinde olarak çevresel uygulamalar yapmaları çevresel bilinç düzeylerinin gelişmesinde, çevresel düşünce düzeylerinin artmasında ve bunları davranışa dönüştürmede oldukça önemlidir. Alanyazında yapılan çalışmalar incelendiğinde de öğretmenlerin öğrencilere çevre bilinci kazandırmaya yönelik çalışmalara yer vermelerinin (Oltman, 2002), uygulamaları öğrenciler ile birlikte yapmalarının (Oweini ve Hourı, 2006), öğrencilerin doğal ortam ile iç içe olmasının ve bunun öğretmenleri tarafından desteklenmesinin (Thomas, 2007) öğrencilerin çevresel davranışlarının gelişmesinde etkili birer yöntem olduğunu göstermektedir. Çevre eğitimi okul öncesi dönemden başlayarak doğal ortamlarda ve çevre konusunda nitelikli, bilinçli öğretmenler tarafından verildiğinde verimli olmaktadır (Güzelyurt ve Özkan, 2018). Özellikle son yıllarda ülkelerin öğretim programları içerisinde öğrencilere çevresel davranış kazandırmaya yönelik birçok kazanım yer almaktadır. Öğretim programlarının alanda uygulayıcısı olan öğretmenlerin çevreye duyarlı, çevresel sorunların çözümü için istekli ve çevresel tutumlarının yüksek olması yetiştirecekleri öğrencilerin de çevresel davranışları kazanmaları açısından oldukça önemli olarak görülmektedir (Genç ve Genç, 2013). Sürdürülebilir bir çevre eğitimi için öğretmenlerin çevresel tutumlarının yüksek olması ve bunu davranışlarına yansıtması gelecek nesillerin çevresel bilinç kazanması açısından ve yaşanabilir bir dünya oluşturmak için önemli olarak görülmekte ve bu konuda öğretmenlere birçok görev ve sorumluluk düşmektedir (Karataş, 2013).

Çocukların çevresel tutumlarının davranışlara olumlu olarak dönüştürmesinin oldukça uzun zaman aldığı, bunun tam anlamı ile gerçekleştirilmesi için öğretmenlerin çevre konusunda olumlu tutuma

sahip olmaları ve bunu davranışlarına yansıtılmalarının önemli bir nokta olduğu unutulmamalıdır (Günindi, 2010). Benzer şekilde Kandır, Yurt ve Cevher Kalburan (2012) yaptıkları çalışmada da okul öncesi öğretmen ve öğretmen adaylarının çevresel tutumlarının öğrencilerin çevresel davranış kazanma sürecinde etkili olduğunu belirttikleri görülmüştür. Çevre eğitime yönelik yapılacak çalışmaların süreklilik göstermesi ve uzun süreç içerisinde çevresel davranış değişikliğinin oluşması için öğretmen davranışları önemli bir yer tutmaktadır (Toprak, 2017). Davis (1998) çevre eğitiminin sadece bilgi ile kazandırılmayacağını, değerlerin, tutumların, etik ve eylemlerin bu süreçte oldukça önemli bir yer tuttuğunu belirtmektedir. Bu nedenle çevresel bilinç kazandırma süreci erken çocukluk döneminden başlayarak duygusal, davranışsal ve düşünsel boyutları kapsayacak şekilde ele alınarak süreç devam ettirilmelidir.

Çocukların okulla ilk tanışmasının okulöncesi dönemde olması ve öğrencilerin bu yaşlarda daha çok davranış değişikliğine yönelik uygulamalara yer verilmesinden dolayı çevre eğitiminin verilmesinde okulöncesi dönem önemli bir yer tutmaktadır. İlgili alanyazında da rol model olan okulöncesi öğretmenlerin çevresel düşünce ve davranışlarının düzeyleri verecekleri çevre eğitimi de etkileyen bir temel unsur olarak görülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın temel amacı da okulöncesi öğretmenlerinin çevresel düşünce ve davranışlarının farklı değişkenler açısından değişip değişmediği incelenmektedir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1.Okulöncesi öğretmenlerinin çevresel düşünce ve çevresel davranışları ne düzeydedir?

2.Okulöncesi öğretmenlerin çevresel düşünce ve çevresel davranışları farklı değişkenlere (cinsiyet, yaş, kıdem, çevre ile ilgili lisans düzeyinde ve sonrasında eğitim alma, sosyo-ekonomik düzey, hayatlarının geçtiği yer vb.) göre farklılaşmakta mıdır?

2. Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırma, okul öncesi öğretmenlerinin çevresel düşünce ve çevresel davranış düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama araştırmaları, evren veya evreni temsil eden örneklemde evrenin yetenekler, görüşler, tutumlar, inançlar ve bilgi gibi bazı özelliklerini belirlemek amacıyla kullanılan bir araştırma türüdür (Karasar, 2014). Tarama araştırmaları araştırmacının çevrelerindeki durumları daha iyi anlamalarına ve açıklamalarına yardımcı olur.

Çalışma Grubu

Araştırmanın evreni Adana ili merkez ilçelerinde (Çukurova, Seyhan, Yüreğir, Sarıçam) Millî Eğitim Bakanlığına bağlı anaokullarında görev yapan okul öncesi öğretmenlerinden oluşmaktadır. Araştırmada katılımcıların belirlenmesi sürecinde olasılığa dayalı örneklem türlerinden basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Basit tesadüfi örneklemede evrendeki her birimin örnekleme seçilmede eşit ve bağımsız olma olasılığı vardır (Karasar, 2014). Araştırmada toplam 225 okulöncesi öğretmeni yer almıştır. Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlere ait demografik bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo-1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Cinsiyet	Çevre Eğitimi Hizmetiçi				
	n	%	n	%	
Erkek	37	16,4	Evet	91	40,4
Kadın	188	83,6	Hayır	134	59,6
Çevre Eğitimi Lisans		Sosyo - Ekonomik Düzey			
	n	%	n	%	
Evet	66	29,3	Alt	99	44,0
Hayır	159	70,7	Orta	101	44,9
			Üst	25	11,1
Yaş	Hizmet Yılı				
	n	%	n	%	
33 ve altı	41	18,2	10 yıl altı	36	16,0
34 - 40	85	37,8	10 - 14	83	36,9
41 - 47	70	31,1	15 - 19	47	20,9

48 ve üstü	29	12,9	20 - 24	37	16,4
			25 yıl ve üzeri	22	9,8

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan kişilerin büyük çoğunluğunun kadın öğretmenlerden (188 kişi) oluştuğu görülmektedir. Ayrıca araştırmaya katılan öğretmenler çevre eğitimi ile ilgili olarak hem lisans düzeyinde (66 kişi) hem de hizmet içi eğitimlerde (91 kişi) eğitimler aldıklarını belirtmişlerdir. Ancak araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu hem lisans hem de hizmetiçi eğitimlerde çevre eğitimine ilişkin bir ders almamışlardır. Öğretmenler kendi sosyo-ekonomik düzeylerini daha çok alt (%44) ve orta (%44,9) olarak görmektedirler. Araştırmada öğretmenlerin yaş grupları incelendiğinde büyük bölümünün 34-40 yaş aralığında olduğu, 48 yaş ve üzerinde ise az sayıda öğretmenin olduğu görülmektedir. Ayrıca araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu (83 kişi) 10-14 yıl arası hizmet yılına sahiptirler.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ile Uzun ve Sağlam (2006) tarafından geliştirilen çevresel tutum ölçeği kullanılmıştır.

Kişisel bilgi formu cinsiyet, yaş, mesleki kıdem, çevre eğitimi ile ilgili olarak lisans düzeyinde ve hizmetiçi eğitimlerde ders alıp almama, sosyo-ekonomik düzey algısı ve hayatlarının büyük çoğunluğunu geçirdikleri yerleşim yeri olmak üzere toplam yedi maddeden oluşmaktadır.

Çevresel tutum ölçeği, çevresel davranış (13 madde) ve çevresel düşünce (14 madde) olmak üzere toplam 27 madde ve iki alt boyuttan oluşmaktadır. Beşli Likert tipinde olan ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları çevresel davranış boyutunda .88, çevresel düşünce boyutu ve ölçek genelinde .80' dir (Uzun ve Sağlam, 2006). Bu araştırma kapsamında elde edilen verilere göre ölçeğin güvenilirliği yeniden hesaplanmış ve Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları çevresel davranış boyutunda .88, çevresel düşünce boyutunda .78 ve ölçeğin genelinde .83 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Analizi

Öncelikle ölçekteki negatif maddeler ters puanlanarak öğretmenlerin çevresel davranış ve düşünce alt ölçeklerinden elde ettikleri puanlar hesaplanmış ve bu puanlar üzerinde betimsel istatistikler yapılmıştır. Elde edilen aritmetik ortalamalar madde sayısına bölünerek 1 ve 5 arasında değerler elde edilmiş ve 1.00-1.80'e kadar "Hiç Katılmıyorum-Hiçbir zaman", "Çok düşük"; 1.81-2.60'a kadar "Katılmıyorum-çok az", "Düşük"; 2.61-3.40'a kadar "Kararsızım-ara sıra", "Orta"; 3.41-4.20'ye kadar "Katılıyorum-çoğunlukla", "Yüksek" ve 4.21-5.00'ye kadar "Tamamen Katılıyorum-her zaman", "Çok yüksek" değerlendirme aralıklarına göre yorumlanmıştır. Çevresel davranış ve düşünce alt ölçeklerinden elde edilen veriler araştırmada ele alınan değişkenler açısından anlamlı farklılık olup olmadığını incelemek amacıyla Kolmogorov-Smirnov normallik testi yapılarak her bir değişkenin tüm düzeylerindeki ölçümlerin normallik sayılsını karşılayıp karşılamadığına bakılmıştır. Dağılımın normallik varsayımını karşılamasından dolayı ikili karşılaştırmalarda bağımsız gruplar t Testi, çoklu karşılaştırmalarda ise ANOVA yapılmıştır.

3. Bulgular

Okul öncesi öğretmenlerinin çevresel tutum ölçeğine verdikleri cevaplar incelendiğinde çevresel düşünce alt ölçeğine ait puan ortalamasının 4,74 olduğu, çevresel davranış alt ölçeğine ait puan ortalamalarının ise 3,56 olduğu görülmektedir. Alt ölçeklere ait maddelerin puan ortalamaları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo-2: Çevresel Düşünce ve Çevresel Davranış Alt Ölçeklerine Ait Puan Ortalamaları

Çevresel Düşünce Alt Ölçeği			Çevresel Davranış Alt Ölçeği		
Madde no	X _{ort}	S _x	Madde no	X _{ort}	S _x
1	4,73	,63	1	3,67	.86
2	4,64	,69	2	3,03	1.09
3	4,48	,63	3	3,56	.90
4	4,61	,66	4	2,88	1.04
5	4,75	,55	5	2,35	1.06
6	4,83	,44	6	2,47	1.05
7	4,78	,59	7	4,12	.82
8	4,93	,25	8	4,40	.87
9	4,82	,40	9	4,34	.69

10	4,85	,44	10	3,66	1.09
11	4,86	,38	11	4,15	.80
12	4,69	,90	12	3,89	.88
13	4,64	,72	13	3,72	.98
14	4,75	,66			

Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin çevresel düşünce puan ortalamalarının çevresel davranış puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin maddelere verdikleri cevapların ortalamaları incelendiğinde, çevresel düşünce alt ölçeğinde en yüksek ortalamaya sahip maddelerin;

- Çevre kendi kendini temizlediği için insanların atıkları problem olmaz.
- Dünyada, insanların hiçbir zaman kirletmeyeceği kadar çok su vardır.
- Odadan çıkarken ışığı kapatmak fazla bir enerji tasarrufu sağlamaz.

Olduğu görülmektedir. Benzer şekilde öğretmenlerin çevresel davranış alt ölçeğine verdikleri cevapların ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalamaya sahip maddelerin;

- Okulumuzda çevre temizliği ile ilgili bir faaliyet düzenlenirse gönüllü katılmak isterim.
- Arkadaşlarım beni çevreye duyarlı biri olarak bilir.
- Çevre konusundaki bilgilerimi arkadaşlarımla paylaşıyorum.

şeklinde olduğu görülmektedir. Puan ortalamaları incelendiğinde öğretmenlerin düşünsel olarak çevreye önem verdikleri ancak bunu davranışa geçiremedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca madde ortalamaları incelendiğinde öğretmenlerin çevreye yönelik dergi ve yazıları çok fazla okumadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin çevresel düşünce ve davranış düzeyleri farklı değişkenler açısından incelenmiştir. Okulöncesi öğretmenlerinin cinsiyete göre çevresel düşünce ve davranış alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için t testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo-3: Okul Öncesi Öğretmenlerinin Cinsiyete Göre Çevresel Düşünce ve Davranış Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin T Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	X _{ort}	S _x	t	Sd	p
Çevresel davranış	Erkek	37	3,42	.63	1,458	223	.146
	Kadın	188	3,58	.59			
Çevresel düşünce	Erkek	37	4,70	.33	,884	223	.378
	Kadın	188	4,75	.29			

Tablo 3 incelendiğinde okul öncesi öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre çevresel düşünce ve çevresel davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($t = 1,458$, $p > .05$; $t = ,884$, $p > .05$).

Öğretmenlerin yaşlarına göre çevresel düşünce ve çevresel davranış alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek üzere ANOVA testi yapılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo-4: Okul Öncesi Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Çevresel Düşünce ve Davranış Alt Ölçeklerinden Almış Oldukları Puanlar

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Çevresel davranış	Gruplar arası	2,109	3	,703	1,930	,126
	Gruplar içi	80,486	221	,364		
	Toplam	82,596	224			
Çevresel düşünce	Gruplar arası	,284	3	,095	1,055	,369
	Gruplar içi	19,803	221	,090		
	Toplam	20,086	224			

Tablo 4 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin çevresel düşünme ve çevresel davranış alt ölçeklerinden almış oldukları puan ortalamaları arasında yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür ($F=1,930$, $p>.05$; $F=1,055$, $p>.05$).

Araştırmaya katılan öğretmenlere çevre eğitimine yönelik olarak hizmetiçi eğitimlere katılıp katılmadıklarına göre çevresel düşünme ve çevresel davranış alt ölçeklerinden aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek üzere t testi yapılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo-5: Öğretmenlerin Hizmetiçi Eğitimde Çevre Eğitimi Almalarına Göre Çevresel Düşünce ve Çevresel Davranış Alt Ölçeklerinden Almış Oldukları Puan Ortalamaları

		N	X_{ort}	S_x	t	Sd	p
Çevresel davranış	Evet	91	3,65	,59	2,015	223	.045*
	Hayır	134	3,49	,60			
Çevresel düşünce	Evet	91	4,75	,29	,374	223	.708
	Hayır	134	4,73	,30			

Tablo 5 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin çevresel düşünce alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamasının hizmetiçi eğitimde çevre eğitimi alıp almamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($t=,374$, $p>.05$). Okul öncesi öğretmenlerinin hizmetiçi eğitimde çevre eğitimi alıp almamalarına göre çevresel davranış alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları arasında ise eğitim alanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($t=2,015$, $p<.05$).

Araştırmaya katılan öğretmenlere çevre eğitimine yönelik olarak lisans düzeyinde eğitim alıp almadıklarına göre çevresel düşünme ve çevresel davranış alt ölçeklerinden aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek üzere t testi yapılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo-6: Öğretmenlerin Lisans Eğitimde Çevre Eğitimi Almalarına Göre Çevresel Düşünce ve Çevresel Davranış Alt Ölçeklerinden Almış Oldukları Puan Ortalamaları

		N	X_{ort}	S_x	t	Sd	p
Çevresel davranış	Evet	66	3,55	,62	,044	223	.965
	Hayır	159	3,56	,60			
Çevresel düşünce	Evet	66	4,75	,30	,283	223	.777
	Hayır	159	4,74	,29			

Tablo 6 incelendiğinde öğretmenlerin lisans düzeyinde çevre eğitimi alıp almamalarına göre çevresel düşünce ve çevresel davranış alt ölçeklerinden aldıkları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür ($t=,044$, $p>.05$; $t=,283$, $p>.05$).

Öğretmenlerin hizmet yıllarına göre çevresel düşünce ve çevresel davranış alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek üzere ANOVA testi yapılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo-7: Okul Öncesi Öğretmenlerin Hizmet Yıllarına Göre Çevresel Düşünce ve Davranış Alt Ölçeklerinden Almış Oldukları Puanlar

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Çevresel davranış	Gruplar arası	2,482	4	,621	1,704	,150
	Gruplar içi	80,113	220	,364		
	Toplam	82,596	224			
Çevresel düşünce	Gruplar arası	,312	4	,078	,869	,483
	Gruplar içi	19,774	220	,090		
	Toplam	20,086	224			

Tablo 7 incelendiğinde araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerin hizmet yıllarına göre çevresel düşünce ve çevresel davranış alt ölçeklerinden aldıkları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür ($F=1,704$, $p>.05$; $F=,869$, $p>.05$).

Öğretmenlerin sosyo-ekonomik düzey algılarına göre çevresel düşünce ve çevresel davranış alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek üzere ANOVA testi yapılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo-8: Okul Öncesi Öğretmenlerin Sosyo-Ekonomik Düzey Algılarına Göre Çevresel Düşünce ve Davranış Alt Ölçeklerinden Almış Oldukları Puanlar

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Çevresel davranış	Gruplar arası	,559	2	,279	,756	,471
	Gruplar içi	82,037	222	,370		
	Toplam	82,596	224			
Çevresel düşünce	Gruplar arası	,122	2	,061	,677	,509
	Gruplar içi	19,964	222	,090		
	Toplam	20,086	224			

Tablo 8 incelendiğinde araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerin sosyo - ekonomik düzey algılarına göre çevresel düşünce ve çevresel davranış alt ölçeklerinden aldıkları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür ($F=,756$, $p>.05$; $F=,677$, $p>.05$).

Öğretmenlerin hayatlarının büyük çoğunluğunu geçirdikleri yerleşim yerine göre çevresel düşünce ve çevresel davranış alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek üzere ANOVA testi yapılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo-9: Öğretmenlerin Yaşam Alanlarına Göre Çevresel Düşünce ve Davranış Puanları Arasındaki Fark

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Çevresel davranış	Gruplar arası	,177	2	,089	,239	,788
	Gruplar içi	82,418	222	,371		
	Toplam	82,596	224			
Çevresel düşünce	Gruplar arası	,291	2	,146	1,632	,198
	Gruplar içi	19,795	222	,089		
	Toplam	20,086	224			

Tablo 9 incelendiğinde araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerin yaşamlarının büyük çoğunluğunu geçirdikleri yerleşim yerlerine göre çevresel düşünce ve çevresel davranış alt ölçeklerinden aldıkları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür ($F=,239$, $p>.05$; $F= 1,632$, $p>.05$).

4. Tartışma ve Sonuç

Okulöncesi öğretmenlerinin çevresel düşünce ve çevresel davranış düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelendiği bu çalışmada elde edilen sonuçlar incelendiğinde, araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin çevresel düşünce düzeylerinin çevresel davranış düzeylerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür. İlgili alanyazın incelendiğinde farklı branşlarda olan öğretmen, öğretmen adayı ve öğrencilerde de benzer bir durum olduğu görülmüştür (Toprak, 2017; Kahyaoğlu ve Özgen, 2012). Bunun temel nedeni öğretmenlerin çevresel olarak birçok şeyi düşündüğü ve koruma anlamında birçok faaliyete ihtiyaç duyduğunu bilmesine rağmen bunların çok küçük bir kısmını davranışlarına yansıtılmalarından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Genel olarak kişilerin çevresel bilgilerinin ve düşüncelerinin üst düzeyde olması bunları davranışlarına yansıtılmalarında yeterli olamamaktadır (Bamberg, 2003; Sadık ve Çakan, 2010). Öğretmenlerin çevresel düşüncelerini davranışa dönüştürememelerinin birçok nedeni olabilir. Bunlardan bazıları uygun ortamların bulunmaması, kendilerini bu konuda tek hissetmeleri, davranışlarını engelleyen faktörlerle karşılaştırmaları olabilir. Araştırmada da elde edilen sonuçlar incelendiğinde okulöncesi öğretmenlerinin daha çok davranışlarında bahsettikleri noktaların “okulumuzda çevre temizliği ile ilgili bir faaliyet düzenlenirse gönüllü katılmak isterim”, “arkadaşlarım beni çevreye duyarlı biri olarak bilir” ve “çevre konusundaki bilgilerimi

arkadaşlarımla paylaşıyorum” gibi küçük bir grup içerisinde davranışları sergiledikleri görülmektedir. Bu da öğretmenlerin uygun ortamlarda düşüncelerini daha rahat açığa çıkardıklarını gösteren temel bir durum olarak söylenebilir. Bu sonuç alanyazında yapılan çalışmalar ile paralel bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Alanyazında öğretmen ve öğretmen adayları ile yapılan çalışmalar incelendiğinde çevresel düşüncelerin yüksek olmasına rağmen bunu yeterince davranışlarına yansıtamadıkları görülmüştür (Akıllı ve Yurtcan, 2009; Gürbüz ve Çakmak, 2012; Liu, Yeh, Liang, Fang ve Tsai, 2015; Toprak, 2017).

Araştırmada okulöncesi öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre çevresel düşünce ve davranışları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür. İlgili alanyazında öğretmenler ile yapılan çalışmalar incelendiğinde bu araştırmada elde edilen sonuca benzer olan sonuçlar (Erbaşan ve Erkol, 2020; Günindi, 2010; Kışoğlu, Yıldırım, Salman ve Sülün, 2016) olduğu gibi tam tersi olarak cinsiyete göre öğretmenlerin çevresel tutumları arasında farklılık olan çalışmalar da vardır (Ahi ve Özsoy, 2015; Koç ve Kuvanç, 2016; Akçay, Halmatov ve Ekin, 2017; Yurttaş, Erdaş Kartal ve Çağlar, 2022). Okulöncesi öğretmenlerinin cinsiyete göre çevresel davranış ve düşüncelerinin farklılaşmamasının nedeni günümüzde çevresel duyarlılığın artması ve cinsiyet farklarının ortadan kalkmasından kaynaklı olduğu söylenebilir.

Araştırmada okulöncesi öğretmenlerinin yaşlarına ve kıdem yıllarına göre çevresel düşünce ve davranışlarında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun temel nedeni öğretmenlerin birçok beceri ve bilgiye kısa sürede ulaşmasından kaynaklı olduğu söylenebilir. Özellikle dijital çağa uygun olarak sürekli internet kullanımı ile birlikte çevresel sorunlara yönelik olarak birçok bilgiye kısa sürede ulaşıp buna göre hareket edilebilmektedir. Bu açıdan araştırmaya katılan öğretmenlerinde benzer bilgi, düşünce ve davranışa sahip olmalarının altında yatan temel nedenin bu olduğu düşünülmektedir. İlgili alanyazında yapılan çalışmalar incelendiğinde burada çıkan sonucun tersine yaş ve kıdeme göre çevresel tutumların farklılaştığı görülmektedir (Ahi ve Özsoy, 2015; Avcı, 2009). Ancak bu çalışma özelinde sadece okulöncesi öğretmenler ile çalışıldığından okul içerisinde ve çalışılan yaş grubundan kaynaklı öğretmenlerin benzer düşünce ve davranışlara sahip olması muhtemel olarak görülmektedir.

Araştırmada öğretmenlerin lisans döneminde çevre eğitimi almalarına göre çevresel davranış ve düşüncelerinde bir farklılaşma görülmezken, hizmetçiinde aldıkları çevre eğitimlerinin öğretmenlerin çevresel davranışlarında bir farklılaşma medyana getirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Lisans döneminde daha teorik olarak çevresel bilgilerle donatılması öğretmenlerin sadece bilgi düzeylerini arttırdığı düşünce ve davranış olarak bir değişime neden olmadığı söylenebilir. Ancak hizmetiçi eğitimlerde uygulamalara yer verilmesi öğretmenlerin çevresel davranışları arasında bir farkın oluşmasına neden olduğu düşünülmektedir. İlgili alanyazın incelendiğinde de alınan eğitimlerin çevresel tutumları etkilemediği sonucuna ulaşan çalışmalar olduğu görülmüştür (Karetekin, 2011; Erbaşan ve Erkol, 2020; Karademir, Uludağ ve Cingi, 2017; Sadık, 2013). Bunun tam tersi olarak bazı çalışmalarda da alınan eğitimlerin çevresel düşünce ve davranışları etkilediği ve bir fark yarattığı sonucuna ulaşılmıştır (Yılmaz, Karakaya, Çimen ve Adıgüzel, 2019; Yurttaş, Erdaş Kartal ve Çağlar, 2022). Alınan eğitimlerin uygulamaya dönük olması her zaman öğretmenlerin iyi uygulama örneklerini görerek bunları uygulamasına kolaylık sağlamaktadır. Bu nedenle uygulamaya yönelik olarak alınacak çevre eğitimlerinin düşünceden daha fazla davranışa etki edeceği düşünülmektedir. Buna yönelik olarak alanyazında uygulamalı olarak yapılan çevre eğitimlerinin etkileri incelendiğinde de öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının uygulamalı olarak katıldıkları çevre çalışmaları sonrasında daha fazla çevresel davranış sergiledikleri ve yaygınlaştırdıkları görülmüştür (Toprak, 2017). Bu nedenle lisans döneminde alınan çevreye yönelik eğitimlerin sadece konu üzerinde kalması ve uygulamanın olmaması, tam tersi olarak hizmetiçi eğitimlerde uygulamaya yönelik çalışmalara ağırlık verilmesi öğretmenlerin aldıkları eğitimlerde çevresel davranış olumlu anlamda etkilediği söylenebilir.

Araştırmada öğretmenlerin sosyo-ekonomik düzey algılarına ve yaşamlarının büyük çoğunluğunu geçirdikleri yerleşim yerlerine göre çevresel düşünce ve davranışlarında bir farklılık olmadığı görülmüştür. Bunların temel nedeni olarak çevresel faaliyetlerin tamamen tüm insanlığın ortak sorunu olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca yaşam alanları arasında temel farklılıkların ortadan kalkması da doğal yaşamı ortadan kaldırmış ve her bir bireyin standart bir yaşam alanı oluşturmasına neden olmuştur. Tüm bunlardan kaynaklı olarak öğretmenlerin hem ekonomik anlamda hem de yaşam alanı anlamında yaşam standartları benzer durumlar göstermektedir. Bu da çevresel düşünce ve davranışları arasında bir farkın olmamasında etkili bir durum olarak görülmektedir.

Araştırmada elde edilen sonuçlar incelendiğinde; öğretmenlerin çevresel düşünce ve davranışlarının yüksek olmasının sürdürülebilir bir çevre eğitimi açısından oldukça önemli olduğu, bu nedenle uygulamaya dönük olarak öğretmenlere çevre eğitimi konusunda eğitimlerin yaygınlaştırılması gerektiği görülmüştür. Bunun dışında geleceğimizin mimarları olan öğretmenlerin yetiştirilmesinde (özellikle lisans döneminde) uygulamaya yönelik olarak çevre eğitiminin içeriklerinin oluşturularak programlarda yer alması önemli olarak görülmekte ve gelecek nesillerin yetiştirilmesi açısından önerilmektedir.

5. Kaynakça

- Ahi, B. ve Özsoy, S. (2015). İlkokullarda görev yapan öğretmenlerin çevreye yönelik tutumları: cinsiyet ve mesleki kıdem faktörü. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(1), 31 - 56.
- Akçay, N. O.İ., Halmatov, M., ve Ekin, S. (2017). Okul öncesi öğretmen adaylarının ağaç ve çevreye yönelik tutumlarının incelenmesi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 01-18.
- Akıllı, M. ve Yurtcan, M.T. (2009). İlköğretim fen bilgisi öğretmeni adaylarının çevreye karşı tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi (Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Örneği). *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 119 - 131.
- Alım, M. (2006). Avrupa Birliği üyelik sürecinde Türkiye’de çevre ve ilköğretimde çevre eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 599 - 616.
- Bamberg, S. (2003). How does environmental concern influence specific environmentally related behaviors? A new answer to an old question. *Journal of Environmental Psychology*, 23, 21-32
- Bozkurt Y. (2012). *Çevre sorunları ve politikaları*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Chi-Chung Ko, A. ve Chi-Kin Lee, J. (2003). Teachers' perceptions of teaching environmental issues within the science curriculum: A Hong Kong perspective. *Journal of Science Education and Technology*, 12(3), 187 - 204.
- Davis, J. (1998). Young children, environmental education, and the future. *Early Childhood Education Journal*, 26(2), 117-123.
- Erbasan, Ö. ve Erkol, M. (2020). Sınıf öğretmenlerinin çevreye yönelik bilgi, tutum ve davranış düzeylerinin incelenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15 (24), 2443-2471. doi: 10.26466/opus.619973
- Ercengiz, M., Keçeci Kurt, S. ve Polat, S. (2014). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik duyarlılıklarının incelenmesi (Ağrı ili örneği). *EKEV Akademi Dergisi*, 18(59), 119-132.
- Erten, S. (2005). Okul öncesi öğretmen adaylarında çevre dostu davranışların araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(1), 91-100.
- Genç, M. ve Genç, T. (2013). Sınıf öğretmenliği öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Asian Journal of Instruction*, 1(1), 9-19.
- Green, S. S. (2013). *Preschool teachers' early perceptions of education for sustainable development in early childhood education*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Southern Illinois University Carbondale.
- Günindi, Y. (2010). Okul öncesi öğretmenlerinin çevre dostu davranışlarının araştırılması. *Türk Bilim Araştırma Vakfı Dergisi*, 3(3), 292 - 297
- Gürbüz, H. ve Çakmak, M. (2012). Biyoloji eğitimi bölümü öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 162-173.
- Güzelyurt, T. ve Özkan, Ö. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi dönemde çevre eğitimine ilişkin görüşleri: durum çalışması. *Turkish Studies Education Sciences*, 13(11), 651-668.
- Intergovernmental Conference on Environmental Education-Final Report (1978). Unesco - UNEP, Tbilisi (USSR), 14-26 October 1977.
- Kahyaoğlu, M. ve Özgen, N. (2012). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 5(2), 171 - 185.
- Karademir, A.H., Uludağ, G. ve Cingi, A. (2017). Okul öncesi öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye ilişkin davranış düzeylerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(41), 120-136.
- Karasar, N (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Karataş, A. (2013). *Çevre bilincinin geliştirilmesinde çevre eğitiminin rolü ve Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi örneği*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Karatekin, K. (2011). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kışoğlu, M., Yıldırım, T., Salman, M. ve Sülün, A. (2016). İlkokul ve ortaokullarda çevre eğitimi verecek olan öğretmen adaylarında çevre sorunlarına yönelik davranışların araştırılması. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 299-318.
- Liu, S. Y., Yeh, S. C., Liang, S. W., Fang, W. T. & Tsai, H. M. (2015). A national investigation of teachers' environmental literacy as a reference for promoting environmental education in Taiwan. *The Journal of Environmental Education*, 46(2), 114 - 132
- MEB (2018). *Okulöncesi eğitim programı*. Ankara
- Moseley, C. (2000). Teaching for environmental literacy. *Clearing House*, 74(1), 23-25.

- Oweini A., ve Hourı A. (2006). Factors affecting environmental knowledge and attitudes among Lebanese college students, *Applied Environmental Education and Communication*, 5, 95-105.
- Sadık, F. (2013). Öğretmen adaylarının çevresel tutum ve bilgi düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Pegem Eğitim Ve Öğretim Dergisi*, 3(3), 01 – 10
- Sadık, F. ve Çakan, H. (2010). Biyoloji bölümü öğrencilerinin çevre bilgisi ve çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 351 – 365.
- Şimşekli, Y. (2004). Çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik çevre eğitimi etkinliklerine ilköğretim okullarının duyarlılığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 83-92.
- Tanrıverdi, B. (2009). Sürdürülebilir çevre eğitimi açısından ilköğretim programlarının değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 34(151).
- Thomas, J. (2007). Early connections with nature support children's development of science understanding. *Exchange*, 57-60.
- Toprak, F. (2017). *Farklı kademelerde görev yapan öğretmenlerin çevresel tutum, bilgi ve davranışlarıyla çevre eğitimine yönelik görüşlerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Uzun, N. ve Sağlam, N. (2006). Orta öğretim öğrencileri için çevresel tutum ölçeği geliştirme ve geçerliliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 240 – 250.
- Ünal, S. ve Dımışkı, E. (1999). UNESCO – UNEP himayesinde çevre eğitiminin gelişimi ve Türkiye’de ortaöğretimde çevre eğitimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16-17, 142 – 154.
- Vaughan, C., Gack, J., Solorazano, H. ve Ray, R. (2003). The effect of environmental education on schoolchildren, their parents, and community members: A study of intergenerational and intercommunity learning. *The Journal of Environmental Education*, 34(3), 12-21.
- Yılmaz, M., Karakaya, F., Cimen, O., ve Adiguzel, M. (2019). Fen bilgisi öğretmen adaylarının ekolojik vatandaşlık düzeylerinin incelenmesi. *Mediterranean Journal of Educational Research*, 13(30), 98-113.
- Yurt, Ö., Kandır, A., ve Kalburan, N. C. (2012). Okul öncesi öğretmenleri ile öğretmen adaylarının çevresel tutumları yönünden karşılaştırılması. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 12(1), 317-327.
- Yurttaş, A. Erdaş Kartal, E. ve Çağlar, A. (2019). Okul öncesi öğretmen adaylarının çevreye karşı tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Temel Eğitim Dergisi*, 15, 6-22.